

WSOY

TOM WOLFE

*Turhuuksien
Rovio*

»... *Turhuuksien rovio* tutkii maailmaa, jossa omaisuuksia luodaan ja hävitään tietokoneen ruudun räpäyksessä... Wolfen aihe ei voisi olla ajankohtaisempi: vastakkain on joidenkin newyorkilaisten loputon tarve rahalla mahtailuun ja vähempiosaisten raivo.»

– USA Today

TOM WOLFE

TURHUUKSIEN

ROVIO

Suomentanut Erkki Jukarainen

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos
The Bonfire of the Vanities

© Tom Wolfe 1987

Esipuhe © Vesa Sirén 2018

Suomenkielinen laitos © Erkki Jukaraisen perikunta ja WSOY 2018
Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 1989.

ISBN 978-951-0-43784-1

PAINETTU EU:SSA

Turhuuksien rovio roihuaa jälleen

VUONNA 1987 PÖRSSIKURSSIT nousivat nousemistaan ja New Yorkin Wall Streetin investointipankkiirit ottivat jättilainoja rahoittaakseen elämäntavan, jonka he luulivat jatkuvan ikuisesti.

»Ellet viiden vuoden kuluessa pystynyt tekemään 250 000 dollaria vuodessa, olit joko törkeän tyhmä tai törkeän laiska. Niin kuului sana. Kolmenkymmenen ikään mennessä 500 000 – ja summassa oli keskinertaisuuden tahra. Neljäkymmenen ikään mennessä joko teit miljoonan vuodessa tai olit epävarma ja epäpätevä. *Tee se nyt!*» journalistina läpilyöntinsä tehnyt Tom Wolfe kirjoitti.

Tämäkin ote olisi voinut olla jostakin Wolfen »new journalismia» edustavasta lehtijutusta. Mutta teksti on peräisin Wolfen esikoisromaanin *Turhuuksien rovion* kolmannesta luvusta ja kertoo osaltaan, miten realistisen romaanin kerrontatekniikoita vuosikymmeniä käyttänyt journalisti siirtyi häkellyttävän menestyksekkäästi realistisen romaanin kirjoittajaksi.

»Hän on ylittänyt itsensä fiktion avulla», Christopher Lehmann-Haupt arvioi New York Timesissa vuonna 1987, kun *Turhuuksien rovio* ilmestyi.

»Se on kuin onkin suuri amerikkalainen romaani: häpeämättömän nousukasmainen, härnäävän runsas, tehty sitä varten, että ihmiset sitä halukkaasti lukisivat», Pekka Tarkka arvioi Helsingin Sanomissa suomenoksen ilmestyttyä vuonna 1989.

Lukijat olivat samaa mieltä. *Turhuuksien roviosta* tuli kansainvälinen bestseller, jonka myyntiluvut lasketaan käännökset mukaan lukien miljoonissa.

Menestyksen salaisuus löytyi Wolfen perusteellisesta koulutuksesta, moitteettomasta työmoraalista ja ainutlaatuisesta otteesta, jossa journalistiset tiedonhankintamenetelmät rikastivat kerrontaa.

Wolfe syntyi Richmondissa Virginiassa Yhdysvaltain etelävaltioissa 2. maaliskuuta 1930 ja valmistui tohtoriksi Yalen yliopistosta 27-vuotiaana vuonna 1957. Hänelle tarjottiin opetustehtäviä, mutta hän valitsi työn Washington Postin kaupunkitoimituksessa ja siirtyi sieltä New York Herald Tribuneen. Hän herätti huomiota käyttämällä kaunokirjallisuudelle ominaisia kerrontakeinoja ei-fiktiivisissä uutisjutuissa. Hän sai Washington Newspaper Guild Awardin jo vuonna 1961 ulkomaan-uutisoinnista ja huumorista.

»New journalism» (erotuksena tutkija Kauko Pietilän ja muiden suomalaisten ”uusi journalismi”-konsepteista) syntyi journalisti Gay Talesen, journalisti Jimmy Breslinin ja jopa 1800-luvun Charles Dickensin ja Mark Twainin kaltaisten kirjailijoiden inspiroimana vuonna 1963, kun Wolfe oli tehnyt nyt jo unohdetun jutun kustomoiduista autoista New York Herald Tribuneen.

Wolfe näki ilmiössä aineksia pidempään ja syvällisempään kerrontaan ja myi idean Esquire-lehdelle. Hän keräsi aineistoa pieteteillä, mutta valtava materiaali aiheutti lopulta takalukon, jolloin päätoimittaja totesi, että Wolfe voisi lähettää muistiinpanonsa toimitukseen, jossa aiheesta muokataan juttu.

»Dear Byron», Wolfe aloitti tekstinsä kirjeen tapaan. Niillä sanoilla takalukko aukesi, ja Wolfe kirjoitti koko yön: hän vertasi kustomoitujen autojen kulttuuria arkkitehtuurin historiaan ja Piet Mondrianin maalauksiin ja pohti ansaintalogiikkaa Max Weberin talousoppien pohjalta. Samalla hän tallensi dialogeihin nuorten autonrakentajien puhetyyliin. Esquiren toimitus julkaisi jutun sellaisenaan ilman Dear Byron -alkutervehdystä, mikä aiheutti lopullisen journalistisen läpimurron.

Kaksi seuraavaa vuotta Wolfe kirjoitti freelance-toimittajana yhä värikkäämpiä ja vetävämpiä artikkeleja, jotka koottiin lopulta Wolfen ensimmäiseksi kirjaksi *The Kandy-Kolored Tangerine-Flake Streamline Baby*. Nimi tuli Esquiren läpimurtoartikkelista, jossa otsikkona oli vielä vauhdikkaampi *There Goes (Varoom! Varoom!) That Kandy-Kolored (Thphhhhh!) Tangerine-Flake Streamline Baby (Rahghhh!) Around the Bend (Brummmmmmmmmmmmmmmmmmmmm)*

Wolfen »new journalism» syntyi erityiseen tilanteeseen, joka johtui television läpimurrosta 1950-luvulla. Se aiheutti monien aikakauslehtien kuoleman ja selviytyjien valtavan tarpeen uusiutua, kun suuret

ikäluokat tulivat kulutusikään. Uusia kulttuurisia ilmiöitä tuntuivat ymmärtävän vain Wolfen tapaiset uuden sukupolven kirjoittajat.

Sanomalehdet uusiutuivat hitaammin. Wolfe väitti, että silloisen valtavirtajournalismin tyyli oli »mitäänsanomaton, kalpeaa, harmaata ja tylsää» kuin aikataulujen kuuluttajan puhetapa. Tarvittiin lisää persoonallisuutta, energiaa ja tyylyttelyä, joista Wolfe tuli tunnetuksi myös hippiliikettä peilaavassa toisessa kirjassaan *The Electric Kool-Aid Acid Test* (1968).

Viimeistään tämän jälkeen laatulehdet pitivät kunnia-asianaan tilata Wolfelta artikkeleita, ja kun tämä ei kaikkeen ehtinyt, hänen kopioijansa löysivät kirjoituksilleen kodin uusista sunnuntaisivustoista ja viikko- sekä kuukausiliitteistä Yhdysvalloissa ja vähitellen muuallakin.

Suuntauksen kulta-aika huipentui vuoteen 1973, jolloin Wolfe kehui omiaan ja haukkui valtavirtajournalisteja *New Journalism* -antologian esipuheessa. Samalla hän määritteli realististen 1800-luvun romaanien pohjalta New Journalismin neljä tekniikkaa. Niitä olivat kohtausta koh-
taukselta etenevä rakenne, eli tässä ja nyt -kerronta (joka oli toki tuttu reportaasien historiasta), dialogin runsas käyttö, vaihtuvat näkökulmat tarinan henkilöiden silmien kautta sekä puhetyyliä ja esimerkiksi vaatteiden tarkka kuvaaminen henkilön statuksen ilmentämiseksi ja luonnekuvan syventämiseksi.

Tätä kaikkea saatiin hiotussa muodossa myös Wolfen 1970-luvun pääteoksessa *The Right Stuff* (1979). Hän käsitteli Yhdysvaltain koe-
lentäjiä ja astronautteja, ja kerrankin satiirikko näki kerrontansa koh-
teissa myös todellista sankaruutta. Kirjasta tehtiin Hollywood-elokuva *Valiojoukko*. Monet astronautit ovat sittemmin kertoneet kirjan vaikut-
taneen heidän uravalintaansa.

1980-luvun alkaessa Wolfe oli saanut suunnilleen kaiken, mitä kirjoittava – ei siis esimiestehtäviin ja henkilöstöhallintoon pyrkivä –
journalisti saattoi tuolloin haluta. Mutta yksi asia häneltä oli saavutta-
matta: läpimurto myös fiktion kirjoittajana.

Oli sinänsä kiinnostavaa, että hän päätti yrittää. Hän itse oli muut-
tanut yhdysvaltalaisen pelin säännöt, joissa nuori kirjallisuudenopiske-
lija lähtee journalistiksi tavoitteenaan vain ansaita vähän rahaa ennen
yritystä kirjoittaa se »suuri amerikkalainen romaani». Hän itse oli
väittänyt, että journalismi teki nykyisin sen, mitä 1800-luvun realisti-

set romaanit tekivät ennen kuin fiktiokirjoittajat siirtyivät 1900-luvun edetessä – hänen mielestään – korkeakirjallisiin peleihin ja omaan napaansa tuijottamiseen. Nyt *journalistit* raportoivat valtavista sosiaalisista muutoksista ja niiden vaikutuksista ihmisten elämään, kun fiktion kirjoittajat taas näkivät suurten tarinoiden kuolleen ja tekivät Wolfen mielestä jotain pienempää ja vähemmän merkityksellistä.

Wolfen mielestä suurta romaania hippiliikkeestä, kansalaisyhteiskunnasta tai Vietnamin sodan vaikutuksista ei tehty, vaikka kustantajat niitä toivoivat. Hän odotti esimerkiksi Truman Capoten kirjoittavan suuren romaanin New Yorkin valtavista sosiaalisista muutoksista ja niiden vaikutuksesta ihmisten elämään, mutta kun Capotekaan ei siihen pystynyt, Wolfe ryhtyi itse toimeen.

Turhuuksien rovion nimen hän nappasi vuoden 1497 tositapauksesta. Silloin italialainen uskonmies Girolamo Savonarola määräsi Firenzessä poltettavaksi syntisinä pidettyjä asioita, kuten kirjoja, taideteoksia, kosmetiikkaa ja peilejä. Epäilemättä Wolfen mielessä oli myös William Makepeace Thackerayn romaani *Vanity Fair* (1848; ilm. suomeksi 1955 - 1956 nimellä *Turhuuden turuilla*).

Wolfe teki jälleen kovasti taustatöitä eli journalistista tiedonhankintaa. Hän tutustui Wall Streetin toimintatapoihin ja syvensi tietämystään eri kaupunginosien ihmisten puhetyylistä. Aineiston karttuessa hän myi romaaninsa ennakko-otteet Rolling Stone -lehdelle 150 000 dollarin korvausta vastaan. Työnarkomaanina hän käytti näitä otteita kuitenkin vain luonnoksina ja pääsi lopulta syvemmälle.

Lopputulokset eli *Turhuuksien rovio* on New Yorkin 1980-luvun ehkä ikonisin kuvaus. Wolfen polttopisteessä oli Wall Streetin rahan-tekijä, mutta laajempaan näyttämöön oli koko New York eteläkärjen Financial Districtistä keskikaupungin kautta rikkaiden asuinsijoihin Upper East Sidella ja pohjoisempiin sekä köyhempiin alueisiin Harlemin Bronxiin, jonne kirjan päähenkilö eli rikas investointipankkiiri Sherman McCoy yllättäen joutuu romaanin avainkohtauksessa.

Wolfen sanottiin kirjoittavan »absoluuttisella sävelkorvalla», ja eri sosiaaliluokkien asuntojen ja työpaikkojen sisustuksen kuvailu sekä puhetapojen tarkka rekisteröinti Wall Streetiltä Bronxiin olivat osa kirjan viehätystä. Tämä teki kirjasta samalla kääntäjien painajaisen, mutta esimerkiksi HS:n Pekka Tarkka antoi arvostelussaan suomentajalle

lähinnä kiitosta. »Wolfen suosimien murteiden ja alakielien siirtäminen suomeen on ollut varmaan tosi hankalaa, mutta Erkki Jukaraisen käänös on onnistunut ja monin osin aivan mainio», Tarkka kirjoitti.

Suuren roolin saavat myös romaanin newyorkilaisten henkilöiden etniset taustat ja epäluulot toisentaustaisia kohtaan. New York Times totesi tämän tuoreeltaan: »Kaikkia pilkataan. Park Avenuen mielipidejohtajia pilkataan. Mustia riitapukareita pilkataan. Oikeuslaitosta pilkataan. New Yorkin rikkaita ja köyhiä pilkataan. Juutalaisia ja protestantteja pilkataan. Irlantilaisia ja italialaisia pilkataan. Bronxia pilkataan. Manhattania pilkataan.» Samalla New York Times myönsi, että pilkan ytimessä on aito tragedia eli nuoren miehen turha kuolema, jonka kautta Wolfe paljastaa päähenkilöidensä itsekkäät intressit.

Romaanissa riittää tasoja, ja konstruktio on luultavasti jopa viimeistelyä taidokkaampi. Päähenkilöt Sherman McCoysta syyttäjään, etsiviin, aktivistipastoriin ja paljastusjuttuja tekevään journalistiin ovat osa suurta ja osin epäreiluun säännöin pyörivää New Yorkin koneistoa vähän samaan tapaan kuin Baltimoreen sijoittuvan *Wire*-televisiosarjan päähenkilöt myöhemmin.

Kaiken kruunasi julkaisuajankohta. *Turhuuksien rovio* julkaistiin lokakuussa 1987 samoina viikkona, jolloin Wall Streetin pörssi koki ikimuistaisen romahduksen. Tämä »Black Monday» toi Wolfelle jopa ennustajan sädekehää, kun toinen, aihetta kapeammin luodannut moraliteetti, eli joulukuussa 1987 ensi-iltansa saanut Oliver Stonen elokuva *Wall Street – rahan ja vallan katu* sai osakseen jälkiviisauden häivettä. Molemmat teokset olivat tietysti olleet tekeillä jo ennen kuin romahdus tapahtui.

Wolfe ei varsinaisesti hyväksynyt ennustajan sädekehää, vaikka epäilemättä nauttikin, kun *Turhuuksien rovio* sai ilmestymisviikkoina lisää kaikupohjaa siitä, että taloussivuillakin vertailtiin hänen moraaliltaan epäilyttävien romaanihenkilöidensä ja tosielämän Wall Streetin ilmiselviä yhteyksiä.

Turhuuksien rovio roihusi seuraavina vuosina yhä voimakkaammin. Vuonna 1989 Wolfe kirjoitti jättimenestyksensä siivittämänä Harper's -lehteen amerikkalaisen kirjallisuuden tilasta pöyhkeän ja yllättävän vaikutusvaltaisen esseen *Stalking the Billion-Footed Beast*.

Tiiviisti kerrattuna Wolfe syytti kirjailijoita siitä, että he olivat uskoneet suurten tarinoiden kuolemaan ja hylänneet realistiset kerrontatekniikat sekä tärkeiden sosiaalisten muutosten havainnoinnin. Hän muistutti, että jopa Philip Roth oli tunnustanut voimattomuutensa keksiä mitään, mikä ylittäisi seuraavan päivän sanomalehtien otsikot, jo esseessään vuonna 1961. Wolfen mukaan vastaus ei ollut vetäytyminen omaan napaansa tuijottamiseen, vaan journalististen tekniikkojen syventäminen myös kaunokirjallisuudessa, kuten hän itse oli niin onnistuneesti tehnyt *Turhuuksien roviossa*.

Wolfen pöyhkeys aiheutti perusteellisia vastakirjoituksia aina New York Timesista Los Angeles Timesiin, Washington Postiin ja Harper's-lehteen. Realistiset kerrontatekniikat ovat tärkeitä, mutta eivät tietenkään ainoa tie hyvään kaunokirjallisuuteen. Monet kiinnostavat kirjailijat ja esimerkiksi elokuvien käsikirjoittajat tekivät juuri sitä, mitä Wolfe vaati, vaikka hän ei heitä maininnut. Sitä paitsi omituisen arkitodellisuutemme kuvaamisen voi nähdä myös sen normalisointina, mihin kaikkien fiktion kirjoittajien ei pidä taipua: on kuviteltava muitakin todellisuuksia, tietysti myös päänsisäisiä.

Oliko Wolfe kuitenkin tarpeeksi oikeassa vuonna 1989 silloisen yhdysvaltalaisen kirjallisuuden valtavirtaan verrattuna? Sattumaa tai ei, mutta esimerkiksi pitkään omasta navastaankin merkittävää kirjallisuutta tehnyt Philip Roth teki lopulta kuin vastauksena Wolfen vaatimukseen suuren romaanin Vietnamin sodan vaikutuksesta (*Amerikkalainen pastoraali* 1997), mccarthyismista ja kommunistivainoista (*Mieheni oli kommunisti* 1998) ja Yhdysvaltain kulttuurisodista (*Ihmissen tahra* 2000). Kun Wolfe ja Roth kuolivat vuonna 2018, kirjoittaja Laura Miller pohti Slate-lehdessä, eivätkö myös Wolfelle yhden vastakirjoituksen kynäillyt Jonathan Franzen sekä esimerkiksi Zadie Smith, Jeffrey Eugenides, David Foster Wallace, Jennifer Egan ja monet muut päätyneet tekemään omaperäisillä tavoillaan juuri sitä, mitä Wolfe oli vaatinut. He käsittelivät näkökulmia vaihdellen sitä, miten 1960-luvulta alkaneet valtavat sosiaaliset muutokset vaikuttavat heidän romaanihenkilöidensä sisäiseen elämään ja keskinäisiin suhteisiin.

Vuonna 1990 eli vuosi Harper's-esseen jälkeen ensi-iltansa sai Brian de Palman ohjaama *Turhuuksien rovio* -elokuva. Se ei menestynyt odotetusti, vaikka tähtikaartissa näyttelivät Tom Hanks, Melanie Griffith,

Bruce Willis ja Morgan Freeman. Ohjaaja itsekin totesi, että otteen olisi pitänyt olla kirjan tavoin synkempi ja jopa kyynisempi, mutta suuren budjetin Hollywood-elokuvassa tähän ei ollut valmiutta.

Kirjana *Turhuuksien rovio* on kestänyt, vaikka Wolfen myöhempi ura romaanikirjailijana ei kaikin osin täyttänyt odotuksia. Seuraava romaani *A Man in Full* eli *Täysi mies* (1998, suomennos 1999) oli joiltakin osin sama tarina jopa paremmin kerrottuna, mutta *Turhuuksien rovion* kaltaista asemaa oman aikansa ikonina teos ei saavuttanut. Wolfen aseman tämä toinen myyntimenestys toki sementoi ja aiheutti kuuluisan kirjallisuussodan, jossa Norman Mailer, John Updike ja John Irving kritisoivat Wolfea, joka oli aina valmis väittelyyn ja kutsui vastauksissaan arvovaltaisia kritisoijiaan »kolmeksi kääpiöksi».

Nykyisin *Turhuuksien rovion* ryöppyävä kerronta kääntyy uudella tavalla edukseen, koska Wolfen kuuluisa yksityiskohtaisuus herättää henkiin kadonneen 1980-luvun juppiajan muodit ja puhettavat.

Nyt kirjaa lukee tietysti myös dokumenttina siitä, miten vähän tästä kaikesta opimme. Uusia pörssikuplia syntyi ja puhkesi informaatioteknologiasektorilla 2000-luvun vaihteessa ja myöhemmin esimerkiksi vuonna 2008. Ja silti Yhdysvallat valitsi jopa kirjan päähenkilöä Sherman McCoyta ikonisemman New Yorkin 1980-luvun juppikauden ilmentymän eli Donald Trumpin presidentikseen vuonna 2016.

Turhuuksien rovio kääntyi oopperaksi vuonna 2015 ja siitä ryhdyttiin tekemään myös uutta kahdeksanosaista tv-sarjaa. Uudet versiot vahvistavat, mutta eivät kuitenkaan voi toistaa lähes 700-sivuisen teoksen moniulotteisuutta ja merkitystä.

Joten: valmistaudu faktaryöppyihin ja viipyileviin suvantoihin, valmistaudu *kursiiveihin*, valmistaudu perin vapautuneeseen huutomerkkien käyttöön! Ja tietysti kaikkiin muihin jo Wolfen journalismista tuttuihin tehokeinoihin.

Turhuuksien rovio roihuaa jälleen, eikä sen polte osoita hiipumisen merkkejä.

Vesa Sirén

*Kirjoittaja on tietokirjailija ja toimittaja,
joka työskentelee Helsingin Sanomissa.*

Hattuaan nostaen tekijä omistaa tämän kirjan
asianajaja *Eddie Hayesille*, joka käveli lieskojen keskellä
loimottavia valoja osoittaen. Hän haluaa myös
ilmaista syvän kiitollisuutensa *Burt Robertsille*,
joka ensimmäisenä näytti tietä.

Sisällys

Esipuhe / *Turhuuksien rovio roihuaa jälleen* – Vesa Sirén 5

Prologi / *Piski tulella* 17

- 1 Maailmankaikkeuden valtias 25
- 2 Gibraltar 44
- 3 Viideskymmenes kerros 65
- 4 Viidakon kuningas 92
- 5 Ruskeaa huulipunaa käyttävä tyttö 123
- 6 Kansanjohtaja 160
- 7 Kala käy koukkuun 186
- 8 Tapaus 217
- 9 Joku Fallow-niminen britti 235
- 10 Lauantain lyijyn raskas lounasaika 258
- 11 Sanat lattialla 276
- 12 Viimeinen suurtupakoitsija 311
- 13 Itsevalaiseva ankerias 328
- 14 En osaa valehdella 350
- 15 Punaisen kuoleman naamio 375
- 16 Pamistaanpa irlantia 408
- 17 Palveluspankki 425
- 18 Shomon 447
- 19 Aasilojaalius 462
- 20 Puheluju korkealta 470
- 21 Satumainen koala 483
- 22 Styrokspähkinöitä 499
- 23 Onkalon sisällä 543
- 24 Tiedonantajat 565

- 25 Meidän valamiehistömme 582
- 26 Kuolema New Yorkin tyyliin 604
- 27 Keon kuningas 621
- 28 Kohti parempaa paikkaa 640
- 29 Rendezvous 652
- 30 Etevä oppilas 676
- 31 Sydänalaan 704
- Epilogi / *Finanssimies oikeuteen* 738

Prologi

Piski tullessa

»JA SANOTAAN MITÄ? Tä? Että välikö sillä vaikka sullon nälkä, vaikka joku rasistikyttä ampuu sua selkään – kato Chuck kävi täällä. Chuck tuli tänne Harlemiin –»

»Ei vaan kuulkaa kun minä –»

»Chuck kävi täällä Harlemissa ja –»

»Minä *kerron* teille miten –»

»Kato Chuck kävi täällä Harlemissa ja se kyllä hoitaa mustien asiat kuntoon. Niin vai?»

Muuta ei tarvita.

Heh-heeeeeegggggggghhhhhhhh!

Yleisön joukosta kohoaa jumalaton kontra-alton hekotus. Ääni kumpuaa niin syvältä, niin monen tuhdiksi tursahtaneen rasvamakaran alta, että hän tietää täsmälleen miltä nainen näyttää. Vähintään satakiloinen, jos grammaakaan! Muodot kuin öljypolttimella! Hekotus syyttää miehet. Kurkuista ryöpsähtää naurunmörinä, jota hän niin vihaa.

»Höhhöhhöh», äänet kumisevat. »Ynnnhh-hnnnnh... Näin on... Sano sille, veli... Kuule hei...»

Chuck! Hävytön – istuu tuossa hänen nenänsä alla, eturivissä – ja sanoi häntä hetki sitten Charlieksi. Chuck on lyhenne Charliesta, ja Charlie on etelävaltioiden valkoisista kiihkoilijoista käytetty koodinimi. Kuinka hävytöntä! Kuinka julkeaa! Kuumuus ja valojen loimotus on sietämätöntä. Pormestarin on pakko siristellä silmiään. Nuo television lamput. Häntä ympäröi sokaiseva auer. Hädin tuskin erottaa huutelijan kasvot. Hän näkee kookkaan siluetin ja uskomattoman luisevat kulmat,

joihin miehen kyynärpäät taittuvat kun hän nakkaa käsivarsiaan ylös. Sekä korvarenkaan. Miehellä on toisessa korvassaan suuri kultainen rengas.

Pormestari kumartuu mikrofoniiin ja sanoo: »Ei kuulkaas. Minäpä kerron teille. Okei? Saatte aivan tarkat luvut. Okei?»

»Me ei sun lukuja tarvita, äijä!»

Äijittelee häntä! Röyhkimys! »Otit itse asian esille, ystävä hyvä, joten nyt saatte kuulla aivan tarkat luvut. Okei?»

»Älä tuu sumuttaa meitä millään luvuilla!»

Taas uusi ryöpsähdys väkijoukosta, kovempi tällä kertaa: »Höhöhö-hö-hök-hök... Sano sille, veli... Kerro homman nimi... Gober, hei!»

»Nykyisen kaupunginjohton aikana – kuten julkisista asiakirjoista voi todeta – se prosenttiosuus, joka New York Cityn kokonaisvuosibudjetista –»

»Äääh!» kiljuu välihuutelija. »Minkä takia sä äijä koko ajan yrität sumuttaa meitä noilla luvuilla ja tolla byrokraattisella retoriikalla?»

Ne rakastavat sitä. Tuota hävyttömyyttä! Hävyttömyys laukaisee uuden ryöpsähdysten. Hän tähyilee televisiolamppujen korventavaan loimotukseen. Siristelee silmiään. Erottaa edessään suuren joukon siluetteja. Väkijoukko paisuu ylöspäin. Laipio pusertuu alas. Laipio on vuorattu beeseillä laatoilla. Niissä on kiharaisia halkeamia. Niiden reunat ovat murentuneet. Asbestia! Hän tietää miltä se näyttää. Nuo kasvot – ne kaipaavat ehtaa meininkiä, kivenmurikoilla rusikointia. Nenät vereen! – se niillä on mielessään. Ratkaiseva hetki on käsillä. Hän pystyy siihen kyllä. Pystyy hoitelemaan huutelijat! Hän osaa sen paremmin kuin Koch aikoinaan, vaikka onkin vain satakuusiviisi pitkä. Hän on New Yorkin, maailman uljaimman suurkaupungin pormestari! Hän!

»Hyvä on! Olet pitänyt jo tarpeeksi lystiä, joten saat hetkeksi panna turvan rullalle!»

Se hämmentää huutelijan. Hän menee kipsiin. Muuta pormestari ei tarvitsekaan. Hän tietää miten homma hoidetaan.

»Esitit minulle kysymyksen, ja sait klakiltasi mahtavat naurut. Jotenka nyt *sinääää* pysyt hiljaa ja kuuntelet kun *minääää* vastaan. Okei?»

»Sanoitsä klakki?» Miehestä on ilmat isketty pihalle, mutta hän seisoo yhä tolpillaan.

»*Okei?* Nyt saatte kuulla tilastot, jotka koskevat *teidän* yhteisöänne, tätä Harleimia.»

»Sanoitsä klakki?» Paskiainen on pureutunut sanaan *klakki* kuin luuhun. »Äijä hei! Tilastoja ei kukaan pysty syömään!»

»*Sano sille, veli... Äijä hei... Hei Gober!*»

»Antakaa minun puhua loppuun. Ei kai kukaan teistä *luuuuule* –»

»Äijä hei! Mee muualle prosenttoimaan niitä vuosibudjettejas! Me halutaan *duunipaikkoja!*»

Väkijoukko ryöpsähtää jälleen. Tällä kertaa pahemmin kuin aiemmin. Suurin osa huudoista tulee niin syvältä leipälinkun takaa, ettei niistä saa selvää, mutta äijittely kumminkin erottuu selkeästi. Salin takaosassa istuu joku ämyriturpa, jonka ääni tunkee kaiken läpi.

»Äijä hei! Gober hei! Äijä hei! Gober hei!»

Mies sanoo *Gober*, mutta se on näiden mustien tapa ääntää nimi *Goldberg*.

»*Gober hei! Äijä hei! Gober hei! Gober!*»

Se typeryyttä pormestarin. Tässä salissa, täällä Harlemissa! 'Goldberg' on harlemilaisten juutalaisista käyttämä nimitys. Hävytöntä – sikamaista! – että ne julkeavatkin paiskata moisia törkeyksiä New York Cityn pormestarin silmille!

Buuauksia, vihellyksiä, örinää, röhönaurua, huutoja. Haluavat irtohampaita. Tilanne on ryöstäytynyt käsistä.

»Haluatteko te todella –»

Hyödytöntä. Hän ei saa ääntään kuuluville edes mikrofonin avulla. Ja tuo viha niiden kasvoilla. Silkkää myrkkyä! Hypnoottista.

»*Äijä hei! Gober hei! Jutku hei! Jutku!*»

Jutku! Vai sillä lailla! Joku joukosta kiljuu goldbergia ja joku toinen jutkua. Ja sitten hänelle valkenee: pastori Bacon. Nämä ovat pastori Baconin väkeä! Siitä hän on täysin varma. Harlemin yhteiskunnallisesti valveutunut, poliittisissa kokouksissa käyvä väki – se väki, jolla Sheldonin piti täyttää sali – ei huutelisi moisia sikamaisuuksia. Baconin hommia! Sheldon mokasi jutun! Bacon komensi tänne omat joukkonsa!

Pormestarin yli hulvahtaa puhtaista puhtain itsesääli. Silmäkulmastaan hän näkee television kuvausryhmien vääntelehtivän autereisessa valossa. Kamerat töröttävät päistä kuin sarvet. Käännähtelevät välillä tuonne, välillä tänne. Ahmivat kaikkea. Ovat tulleet tänne rähäkkää

kyttäämään. Eivätkä taatusti hetkauta eväänsä, jos sellainen puhkeaa. Pelkurit! Syöpäläiset! Julkisen elämän luteet!

Ja seuraavan hetken myötä hänelle tulee kammottava oivallus: »Se siitä. Tämä on uskomatonta. Minä olen hävinnyt.»

»Älä äijä tuu... Painu vittuun... Buuuuu... Me ei haluta sua tänne selittäään... Goldberg!»

Guliaggi, siviilipukuisen turvamiesyksikön päällikkö, lähtee tulemaan sivukulisseista pormestaria kohti. Puhujakorokkeen suojassa pormestari viittilöi päällikköä kääntymään takaisin, hänen suuntaansa edes katsomatta. Mitä muuta hän voisi tehdä? Hän oli ottanut mukaansa vain neljä poliisia. Ei halunnut tulla minkään armeijan kanssa. Oli halunnut näyttää, että hän voi mennä pitämään poliittista kokousta Harlemiin siinä missä Riverdaleen tai Park Slopeen.

Eturivistä udun läpi hänen katseensa tavoittaa pystytukkaisen rouva Langhornin, kaupunginosayhdistyksen puheenjohtajan, joka oli esitellyt hänet muutama minuutti aiemmin. Rouva Langhorn nutristaa huuliaan ja kallistaa päätään, ryhtyy sitten pudistelemaan sitä. Eleellään hän tahtoo sanoa: »Kunpa voisinkin auttaa sinua, mutta mitä minä voin tehdä? Katso ja kauhistu kansani vihaa!» Yhtä peloissaan on, tämä rouva Langhorn, kuin kaikki muutkin. Tietää, että hänen olisi noustava vastustamaan tällaisia aineksia. Seuraavaksi ne alkavat vainota hänen kaltaisiaan mustia! Ja sydämensä kyllyydestä! Hän tietää sen. Mutta kun kaikki kunnan ihmiset ovat peloissaan. Eivät uskalla tehdä mitään. Veren väri punnintaan! Ne ja me!

»Mee kotias siitä!... Buuuuu... Yääggghhh... Äijä hei!»

Pormestari kokeilee uudestaan mikrofonia. »Onko tämä – onko tämä todella sitä mitä te –»

Toivotonta. Kuin yrittäisi kiljua rantatyrskyille. Hän haluaa sylkeä heidän silmilleen. Haluaa sanoa heille, ettei häntä pelota. Ette te minua saata huonoon valoon. Saatatte huonoon valoon koko Harlemin, koska sallitte muutaman sählärin melskata tässä salissa. Sallitte parin ämyriturvan nimitellä minua goldbergiksi ja jutkuksi ettekä mitään tee vaientaaksenne heidät huudoillanne – vaan vaiennatte minut. Uskomatonta! Ette kai te – kaikki te Harlemin työtätekevät, kunnialliset, jumalaapelkäävät ihmiset, kaikki te rouva Langhornin kaltaiset yhteiskunnallisesti valveutuneet kansalaiset – ette kai te tosis-

sanne usko, että nämä tyypit ovat teidän *veljiänne*? Ketkä ovat olleet ystäviänne kaikki nämä vuodet? Juutalaiset! Ja nyt te sallitte näiden sähläreiden nimitellä minua. Sallitte niiden nimitellä minua, ettekä suutanne saa auki!

Koko sali näyttää hyppivän yläpystyä. Puivat nyrkkiä. Niiden suut ovat auki. Rääkyvät. Jos ne hyppivät vielä vähän korkeammalle, ne kimmahtavat katosta takaisin.

Se menee televisioon. Koko kaupungin nähtäväksi. Ne rakastavat sitä. Harlem nousee kapinaan! Mikä show! Kapinaan eivät nouse vain sählärit ja liipparit ja pelurit, vaan *koko* Harlem! Koko musta New York! Hän on vain tietyn väestönosan pormestari. Hän on valkoisen New Yorkin pormestari. Tuikatkaa se piski tuleen! Italialaiset katselevat tätä televisiosta ja rakastavat näkemäänsä. Samoin irlantilaiset. Waspitkin jopa. Katselevat mutteivät ymmärrä. Istuvat omistusasunnoissaan Park Avenuella ja Viidennellä ja Itäisellä 72. kadulla ja Sutton Placella, ja väkivalta puistattaa niitä ja ne nauttivat showsta. Naudat! Lahopäät! Ruususet! *Gojim!* Ette taida muuten tietää. Luuletteko että tämä on yhä *teidän* kaupunkinne? Avatkaa silmänne! Tämä 20. vuosisadan uljain kaupunki – luuletteko että *raha* pitää sen teillä?

Tulkaa jo alas prameista kovan rahan asunnoistanne, te firmojen osakkaat ja fuusiojuristit! Täällä alhaalla teitä odottaa kolmas maailma. Puertoricolaiset, länsi-intialaiset, haitilaiset, dominikaanitasavaltalaiset, kuubalaiset, kolumbialaiset, hondurasilaiset, korealaiset, kiinalaiset, thaimaalaiset, vietnamilaiset, ecuadorilaiset, panamalaiset, filippiiniläiset, albanialaiset, senegalilaiset ja afroamerikkalaiset! Käykää joskus rajamailla, te sisuttomat lällyt! Morningside Heights, St. Nicholas Park, Washington Heights, Fort Tryon – *por qué pagar más!* Ja Bronx – Bronxin loru on teidän osaltanne loppu. Riverdale tuolla on vain pikkuinen vapaasatama! Pelham Parkway – pitäkää käytävä auki Westchesteriin! Brooklyn – *teidän* Brooklynianne ei enää ole. Brooklyn Heights ja Park Slope – pikku hongkongeja vain! Ja Queens! Entä keiden ovat Jackson Heights, Elmhurst, Hollis, Jamaica ja Ozone Park? Tiedättekö te? No keiden silloin ovat Ridgewood, Bayside ja Forest Hills? Onko se missään välissä käväissyt mielessänne? Entäpä Staten Island? Luuletteko te viikonloppunikkaroijat, että voitte edelleen elää kuin herran kukkarossa? Luuletteko te, ettei tulevaisuus osaa ylittää saarellenne

johtavaa siltaa? Ja kuulkaahan, te hyväntekeväisyystanssiaisten waspit, jotka istutte perimienne rahakasojen päällä luksuskämpissä, joissa on laipiot neljä metriä korkealla ja yksi siipi teille ja toinen palvelusväelle – luuletteko todella olevanne turvassa? Ja te saksalaiset ja juutalaiset finanssimiehet, jotka olette vihdoinkin mahtuneet samoihin taloihin voidaksenne paremmin eristäytyä barbaarisilta *shtetl*-laumoilta – luuletteko todella pystyvänne eristäytymään kolmannelta maailmalta?

Te surkeat ihratiinut! Te marsipaanitursot! Kanat! Naudat! Odottakaa vaan, kunhan teillä on pastori Bacon pormestarinanne ja kaupunginvaltuustossa ja verolautakunnassa kammarin täydeltä pastori baconeita päättämässä *teidän* omaisuusveroistanne! Sitten te kyllä tutustutte niihin. Ne tulevat tapaamaan teitä. Tulevat Wall Street kuuteenkymmppiin ja Chase Manhattan Plaza ykköseen. Istuutuvat työpöydillenne rummuttelemaan sormiaan. Putsaavat kassakaapeistanne pölytkin, ihan ilmaiseksi –

Ihan hulluja tällaiset ajatukset, jotka jyrisevät hänen päässään. Paranoia huipussaan! Kukaan ei aio valita Baconia mihinkään virkaan. Eikä kukaan aio marssia keskikaupungille. Hän tietää sen. Mutta hän tuntee olevansa niin yksin! Hylätty! Väärinymmärretty! *Minä?* Odottakaa vaan, kun teillä ei ole enää *minua*. Sitten näette miten mukavaksi kaikki muuttuu. Ja nyt te jätätte minut yksin tälle puhujankorokkeelle ja tuo saakelin asbestilaipio ropisee niskaan –

»*Buuuu!... Yäääggh!... Blääääh!... Äijä hei!... Goldberg!*»

Esiintymislavan reunalla käy kamala hulina. Television kuvauslamput loimottavat suoraan hänen silmiinsä. Tönivät ja tuuppiivat kovasti – hän näkee kameramiehen tuupertuvan. Jotkut noista paskiaisista pyrkivät esiintymislavan rappusille ja kuvausryhmät ovat tiellä. Niinpä ne tulevat kuvaajien yli. Tuupintaa – jotakuta tuupitaan rappusia alas – hänen siviilipukuiset miehensä, se suurin heistä, Norrejo – Norrejo tuuppii jotakuta rappusia alas. Jokin jysähtää pormestarin olkapäähän ja koskee niin helvetisti! Siinä se nyt on, lattialla – majoneesitölkki, neljänneskilon lasitölkki Hellmanin majoneesia. Puolitäysi! Puoliksi kulutettu! Joku heitti häntä puoliksi syödyllä Hellmanin majoneesitölkillä! Hänen mielensä valtaa kysymyksistä epäolennaisin: kuka Luojan luoma tuo poliittiseen tilaisuuteen puoliksi syödyn neljänneskilon tölkin Hellmanin majoneesia?

Nuo saakelin valot! Lavalla on ihmisiä...huitovat kovasti...hirveä hässäkkä... Norrejo tarraa vyötäisistä yhtä isokokoista pirulaista, työntää jalkansa sen taakse ja paistaa sen lattiaan. Kaksi muuta etsivää, Holt ja Danforth, ovat pormestariin selin. Kyyryssä kuin blokkiin asettautuneet pakit, jotka suojelevat palloa kuljettavaa pelaajaa. Guliaggi seisoo aivan hänen vieressään.

»Käykää selkäni taakse», sanoo Guliaggi. »Me mennään tuosta ovesta ulos.»

Hymyileekö hän? Näyttää ihan siltä kuin Guliaggin kasvoilla väreilisi hymy. Hän nyökkäilee näyttämön takaosassa olevalle ovelle päin. Hän on lyhyt, hänellä on pieni pää, matala otsa, pienet viirusilmät, lättänä nenä, häijy leveä suu ja ohuet viikset. Pormestari tuijottaa hänen suutaan. Onko tuo hymy? Eihän se voi olla, mutta ehkä se on. Nuo kummallisen häijyisti vääntyneet huulet tuntuvat sanovan: »Tähän asti show on ollut sinun, mutta nyt sitä vedän minä.»

Hymy jotenkin ratkaisee koko asian. Pormestari luopuu Custerin komentopaikastaan puhujakorokkeella. Hän jättäytyy tämän pienen kallion huomaan. Nyt muutkin, Norrejo, Holt ja Danforth, asettautuvat tiiviisti hänen ympärilleen. Ovat hänen ympärillään kuin neljä häkinnurkkaa. Tungeksivat ihmiset täyttävät esiintymislavan. Guliaggi ja Norrejo raivaavat hartiavoimin tietä väkijoukon halki. Pormestari on aivan heidän kannoillaan. Joka puolella äriseviä kasvoja. Puolen metrin päässä joku tyyppi hyppii ylös alas ja kiljuu hänelle taukoamatta: »Senkin valkokarvapillu! Senkin valkokarvapillu!»

Joka kerta kun paskiainen hyppää ylös, pormestari näkee hänen pullistuneet norsunluusilmänsä ja valtavan aataminomenensa. Se on bataatin kokoinen.

»Valkokarvapillu!» Toistelee sitä lakkaamatta. »Valkokarvapillu!»

Suoraan hänen edessään – itse päähuutelija! Se jolla on kulmikkaat kyynärpäät ja kultainen korvarengas. Guliaggi on pormestarin ja huutelijan välissä, mutta huutelija on Guliaggia päätään pitempi. Ainakin 190-senttinen. Hän räähky pormestarille päin naamaa:

»Painu jätkä takasin – uuuh!»

Äkkiä iso kusipää alkaa vajota suu ammollaan ja silmät selällään. Guliaggi on juntannut nyrkkinsä kyynärpäätä myöten hänen sydänalaansa.

Guliaggi pääsee ovelle ja avaa sen. Pormestari tulee perästä. Hän tuntee kuinka toiset etsivät työntävät häntä selästä toiselle puolelle. Hänet painetaan litteäksi Guliaggin selkää vasten. Kaveri on kova kuin kallionlohkare!

He laskeutuvat rappukäytävää. Rämisyttävät jaloillaan jotain metalliritilöitä. Hän on yhtenä kappaleena. Roskaväki ei läähätä niskaan. Hän on turvassa – hänen sisälleen valahtaa masennus. Ne eivät yritäkään seurata. Eivät missään vaiheessa tosissaan yrittäneet koskea häneen. Ja siinä samassa...hän *tietää*. Hän tietää jo ennen kuin tajunta kykenee väsäämään ajatuksen kasaan.

»Tein väärin. Annoin periksi sille hymynväreelle. Jouduin pakokauhun valtaan. Olen menettänyt pelin.»

1

MAAILMANKAIKKEUDEN VALTIAS

JUURI SAMALLA HETKELLÄ yhdessä sellaisista Park Avenuen osakehuoneistoista, jotka vaivasivat pormestaria pakkomielteen tavoin – laipio neljä metriä korkealla ja asuinsiipiä kaksi, toinen valkoisille anglosaksisille protestanteille eli omistajille, toinen palvelusväelle – Sherman McCoy könötti polvillaan eteishallin lattialla ja yritti panna mäyräkoiraa talutushihnaan. Lattia oli syvävihreää marmoria ja sitä riitti ja riitti. Se johti puolitoista metriä leveään pähkinäpuiseen portaikkoon, joka pyyhkäisi komeassa kaaressa yläkertaan. Se oli juuri sellainen huoneisto, jonka ajattelemisen korventaa ahneuden ja kateuden lieskoilla newyorkilaisia ja, jos niikseen tulee, ihmisiä kautta maailman. Shermania korvensi vain halu päästä puoleksi tunniksi pois tästä satumaisesta lokaalista.

Niinpä hän nyhjötti polvillaan ja tappeli koiran kanssa. Mäyräkoira, niin hän järkeili, oli hänen poistumislupansa.

Sherman McCoyta katsellessaan – kontallaan siinä lattialla ja yllään sellaiset vaatteet, ruutupaita, khakihousut ja nahkaiset purjehdusmökkasiinit – ei olisi millään arvannut, miten mahtava ilmestys hän tavallisesti oli. Nuori mies...vasta kolmenkymmenen kahdeksan...pitkä...melkein satakahdeksanviisi...uljas ryhti...uljaudessaan lähes majesteetillinen...yhtä majesteetillinen kuin isänsä, Dunning Spongetin Leijona...päätänsi hiekanruskeaa tukkaa...pitkä nenä...voimak-

Tom Wolfen romaani *Turhuuksien rovio* on kuvaus 1980-luvun nousukauden New Yorkista, Wall Streetistä, rahanteosta ja romahduksesta. Se on suuri satiirinen panoraama ja tapainkuvaus, moderni klassikko joka on kestänyt ja yhä kestää aikaa.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-43784-1